

เทศน์เช้า วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

โลกมันร้อนนะ โลกมันร้อนไปเรื่อย เขาว่าโลกจะร้อนไปเรื่อย แต่หัวใจคนมันก็ร้อนนะ ถ้าคนเรามีที่พึ่ง เราหาที่พึ่งกัน ถ้าหาที่พึ่งได้ คนหาที่พึ่งได้...คนฉลาด ถ้าคนหาที่พึ่งไม่ได้...คนไม่ฉลาด แล้วคนฉลาดก็ต้องหาที่พึ่งเจอด้วย คนฉลาด เห็นไหม ตอนนี้ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้ที่ปฏิบัติธรรมปฏิบัติธรรมมาก ว่าปฏิบัติธรรม แล้วปฏิบัติธรรมไปติดไปทางไหน

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอาฬารดาบส เห็นไหม ทำความสงบของใจได้สมาบัติ สมาบัตินี้สงบมาก พวกเราไม่เคยได้สมาบัติกัน ยังสงบไม่ได้ขนาดนั้น แต่เราก็คำเราใช้ปัญญาๆ เห็นไหม นั่นนะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเรียนกับเขามาหมดแล้ว มันไม่ใช่ทาง สิ่งที่ไม่ใช่ทางคือนี้วางไว้ แล้วมาศึกษาธรรม มาประพฤติปฏิบัติเอง จนกว่าจะค้นคว้าเอง

ความร้อนภายในใจ ถ้าหัวใจมันร้อนนะ เรื่องของเราร้อน ร้อนมาก อยู่ที่ไหนก็ร้อนมาก ถ้าเรื่องของเราเย็นนะ อยู่บนกองไฟเราก็เย็น อยู่ในกองไฟมันเข้าใจ เห็นไหม กองไฟมันเผาทุกสิ่งต่างๆ มันเผาไป แต่เราเข้าใจแล้วเราวางได้ไง สิ่งนั้นมันเป็นสิ่งที่ว่ามันเป็นเรื่องห้ามไม่ได้ มันเป็นเรื่องสุดวิสัย

สิ่งที่มีมันเป็นกรรม มันเป็นกระแสของกรรม มันเป็นสภาวะแบบนั้น แต่ใจของเรารับรู้สิ่งนั้นได้ แล้วปล่อยวางสิ่งนั้นได้ เห็นไหม นี่ใจคนเย็น ใจคนเย็นมันถึงเข้าใจเรื่องกรรม เข้าใจเรื่องสิ่งต่างๆ แล้วปล่อยวางไว้ตามความเป็นจริง แล้วเราก็อยู่ของเราเฉยๆ แต่ถ้าใจของเราเป็นกรรมนะ ใจเรามีกิเลส ใจของเรามันยึดเอง ใจของเรายึดก่อน ไฟไม่มาถึงตัวหรอก เราไปกว้านมาเอง เห็นไหม ไฟมันอยู่ข้างนอก ไฟนะมันเผาอยู่ข้างนอก เราก็กว้านเข้ามาเอง

ปัจจัย ๔ เครื่องอาศัย การอาศัย เราอาศัยปัจจัย ๔ นี่เครื่องอาศัยให้ชีวิตดำรงอยู่ แต่เราก็ตื่นเห็นไหม เราพยายามดึงปัจจัย ๔ มาเป็นของเรา สิ่งที่เป็นของเรา ร่างกายนี้ยังไม่เป็นของเราเลย

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์นี้เกิดมาเป็นคน คนเราเกิดมานะ สรรพสิ่งนี้เป็นของเรา เราเกิดมาเอง ร่างกายเราเกิดมาเอง มันจะว่าเราก็คือว่าเป็นของเรา แต่สุดท้ายแล้วเราก็ต้องทิ้งไป “ชีวิตนี้มีการพลัดพรากเป็นที่สุด”

ชีวิตนี้มันต้องพลัดพรากเป็นที่สุดเลย แต่เช้าหรือเรื่ออยู่ที่กรรมของแต่ละบุคคล เวลามันพลัดพรากไปแล้วมันมีสิ่งใด

วิภูวน... ตายแล้วต้องเกิดอีก เกิดแล้วต้องตายไปตลอดไป วิภูวน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎก เหมือนคนเดินไปในทะเลทรายแล้วล้มลงไป แล้วยังอยู่อีกหนึ่งเส้นที่ยังต้องก้าวเดินต่อไป มันเป็นเหมือนกับคนรณะ เดินกลางทะเลทรายแล้วล้มลงไป มันทุกข์ยากขนาดไหน เพราะมันกระหายขนาดไหน แต่มันก็ต้องก้าวเดินต่อไป วิภูวนะมันบังคับอย่างนั้น

การเกิดและการตายมันต้องเป็นธรรมชาติของมันเป็นสภาวะของมันอยู่อย่างนั้น แต่คนฉลาดหาเสบียงอาหาร ไปกลางทะเลทรายก็มีร่มมีเงาให้ได้พักร่มพักเงา คนไปอยู่กลางทะเลทรายแล้วไม่มีที่พักร่มพักเงา คนจะทุกข์ร้อนขนาดไหน คนไปกลางทะเลทรายมีร่มเงาให้พักอาศัย มันเป็นไปได้ มีอาหารมีการกิน เห็นไหม มีอาหาร มีเครื่องอยู่ของเรา นี่ปัจจัยเครื่องอยู่อาศัย

เราทำบุญกุศล นี่ปัจจัยเครื่องอยู่อาศัย ทาน ศีล ภาวนา เริ่มต้นจากทาน การสละทาน หัวใจต้องเป็นผู้สละ ความรุ่มเย็นจะเกิดจากตรงนี้ ความสุขเกิดขึ้นมาจากเรา เราเป็นผู้ให้ คนที่เป็นผู้รับเห็นไหม ต้องมีความทุกข์ร้อน เวลาเขาให้ขึ้นมามีความสุขชั่วคราว แต่คนให้มันมีความสุขเหนือกว่าเพราะใจมันมีพร้อมที่จะให้ ใจมันมีความสุขก่อน ยืนอยู่บนที่สูงกว่าแล้วยื่นให้ไป

ผู้ให้ เห็นไหม ให้ทาน กับทำบุญกุศล บุญ ปฏิภาณ ผู้ให้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ นั้นเป็นผลบุญอย่างยิ่ง ผู้รับบริสุทธิ์ผุดผ่อง เห็นไหม ประโยชน์นั้นเป็นสาธารณะประโยชน์ สิ่งต่างๆ มันเป็นประโยชน์ขึ้นมาทั้งหมด มันไม่ยกยอกสิ่งต่างๆ ให้เป็นทุจริตขึ้นไป ผู้ให้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ ปฏิภาณ ให้ด้วยความบริสุทธิ์ รับด้วยความบริสุทธิ์ อันนี้เป็นบุญกุศลสำหรับจิตใจดวงนั้น

ถ้าจิตใจดวงนั้นมีบุญกุศล มีความรุ่มเย็นของใจ มีที่อยู่อาศัย มีที่ปลงที่วาง คนเราเวลาทุกข์ เห็นไหม มีแต่บ่นกัน บ่นว่าทุกข์มากๆ แต่ไม่มีที่ปลงที่วาง แล้วมันจะบ่นไป แต่คนที่ว่ามีที่ปลงที่วาง เห็นไหม เวลาทุกข์ขึ้นมา สภาวะธรรมมันเกิดขึ้น มันเข้าใจตามสภาวะธรรมเพราะอะไร?

เพราะได้ทำบุญกุศล เห็นไหม มีการสละออก นี่เป็นตัวอย่าง สิ่งทีกระทำให้เป็นตัวอย่างขึ้นมา แล้วมันเกิดขึ้นมาเป็นความจริงขึ้นมากับใจ

อันนี้ก็เหมือนกัน เราฝึกขึ้นมาไง ฝึกจากการให้ทาน ให้ทานได้ได้สละได้ สิ่งนั้นสละออกไปได้ อารมณ์อันนี้ก็ต่อสละออกไปได้ ความทุกข์อันนี้ต้องสละออกไปได้ ความคิดเกิดขึ้นมาแล้วมันอยู่ชั่วคราวในหัวใจของเรา เราต้องสละออกไปได้

แต่การสละออกไป มันสละไปโดยตามธรรมชาติของมัน มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไปโดยธรรมชาติ เห็นไหม ไม่ได้สละออกไปด้วยเห็นพระไตรลักษณ์ การประพฤติปฏิบัตินี้เราเห็นพระไตรลักษณ์ เห็นไหม มันจะแปรสภาพให้เราเห็น

สิ่งที่แปรสภาพให้เราเห็น เราจะเห็นความอย่างนั้นแล้วเราจะร้องอ้อ... ขึ้นมานะ อ้อ... ไอ้เนี่ยมันเป็นความทุกข์ อันนี้มันไม่เป็นความจริง มันเป็นอนิจจัง “สิ่งใดเป็นอนิจจัง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา”

สิ่งนี้มันมีอยู่คงที่ตามสภาวะของมัน แล้วมันก็แสดงตัวของมันตลอดเวลา แต่เราไม่มีปัญญาเข้าไปรู้แจ้งใจ เราไม่มีปัญญาไปรู้เห็น ผู้ที่เห็นแล้วเหมือนผู้ใหญ่สอนเด็ก เด็กนี้จะไม่เข้าใจตามเรื่องผู้ใหญ่สอน ต้องสอนให้เด็กเชื่อตามผู้ใหญ่ แต่เด็กมันก็เข้าใจตามความเห็นของมัน เห็นไหม มันสนุก มันเล่นของมันไปวันหนึ่งๆ แต่เวลามันโตขึ้นมา มันก็ต้องรับผิดชอบไปตามผู้ใหญ่เหมือนกัน

ใจดวงนี้ก็เหมือนกัน เวลาใกล้จะตายขึ้นมา เวลามันใกล้ถึงที่จะหมดอายุขัยของมัน มันต้องปล่อยวางสิ่งต่างๆ มันจะรู้ตามสภาวะความเป็นจริงของมันว่าสิ่งนี้มันต้องพลัดพรากอยู่แล้ว มันต้องพลัดพรากไป แล้วมันพลัดพรากไป มันใช้ชีวิตอย่างไร? มันฝึกฝนใจไว้อย่างไร? มันทำใจของมันไว้ได้อย่างไร?

ถ้าคนมีบุญกุศล มันพร้อม เห็นไหม คนจะตายนี้ ในพระไตรปิฎก คนสร้างบุญกุศลไว้มาก เวลาจะตายนี้ เทวดาเปิดหมด ฟานี้เปิดหมด รถมจากสวรรค์จะมารับตลอดไป สวรรค์ชั้นไหนก็เปิดเปิดให้คนมีบุญไป แต่คนมีบาป เห็นไหม มันไม่เปิด แล้วต้องไปตามกระแสกรรม ต้องทรมานทรมานไป นี่บุญกุศลพาเกิด

แต่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเข้าใจตามความเป็นจริง ตอนกิเลสขาดออกไปจากใจนี้ อวิชชา ปรจฺยา สงฺขารไม่มีแล้ว มันตายตั้งแต่ตอนนั้น พอกิเลสตายตั้งแต่ตอนนั้นนะ มันจะไม่มีการตายไม่มีการเกิดอีก เพียงแต่ต้องสละธาตุขันธ์ไป เป็นสอุปาทิเสสนิพพาน เห็นไหม พระอรหันต์ที่มีชีวิตอยู่มีธาตุมีขันธ์อยู่ แต่เวลาตายไป สละธาตุขันธ์ไปแล้วไม่มีอะไรตาย มันสลัดทิ้งไปเพราะมันเข้าใจการเกิดและการตายตามสภาวะความเป็นจริง เห็นไหม วุฒิภาวะของใจคนละชั้นคนละตอนต่างกัน

ผู้ที่มีความทุกข์ยาก มีทุกข์อยู่ตลอดเวลา ต้องไปตามกระแสของเขา มันเป็นไปตามอย่างนั้น ไม่มีใครพูด จะปฏิเสธ จะจริงหรือไม่จริง จะเชื่อหรือไม่เชื่อ มันเป็นไปตามกระแสของกรรมอันนั้นแน่นอน ผู้ที่มีบุญกุศล เห็นไหม สวรรค์เปิดขึ้นมา ไปตามสวรรค์ไปตามกระแสของกรรมที่เราสร้างไว้

ผู้ที่เข้าใจตามความเป็นจริง เห็นไหม มันตายตั้งแต่กิเลสตาย อวิชชาตายไป ไม่มีการปิดบังในหัวใจ อวิชชาคือความไม่เข้าใจ แต่พอมันเข้าใจรู้แจ้งแล้ว เกิดนี้ปฏิสนธิจิตนี้พาเกิด จิตปฏิสนธิตัวนี้พามาเกิด แล้วมันทำลายชะล้างจิตปฏิสนธินี้จนสะอาด จิตปฏิสนธินี้จะไม่ไปเกิดอีก

จิตนี้ว่ายเวียนไปตามกระแสของกรรม เห็นไหม กรรมนี้เวลาจิตมันเกิด วิญญาณหมุนไปตามกระแสของกรรม กรรมขับไล่ไป วิญญาณนั้นหมุนไป แต่วิญญาณเกิดจากปฏิสนธิ ความรู้สึกของใจอันนั้นเกิดจากอวิชชาตัวนั้น แล้วเราชำระล้างตัวนั้นออกจนสะอาดหมด มันเข้าใจตามความเป็นจริงว่าอันนี้จะไม่ไปเกิดอีก มันไม่มีเชื้อ

สิ่งที่มีเชื้อมันต้องเกิดอีก เมล็ดพันธุ์ที่มีเชื้อตกลงดิน น้ำสมบูรณ์แล้วมันต้องเจริญงอกงามนี้เป็นธรรมชาติของมัน แล้วปฏิสนธิของจิตมันพร้อมอยู่ตลอดเวลาที่มันจะงอกงามของมัน มันต้องเจริญงอกงามของมัน มันต้องไปตกในภพชาติต่างๆ มันต้องเวียนไปตามสภาวะของมัน ตามธรรมชาติของมันเป็นสภาวะแบบนั้นเลย

แล้วเมล็ดเชื้ออันนั้นเราทำลายเชื้อมันจนไม่มี มีแต่เมล็ด เห็นไหม สอุปาทิเสสนิพพาน คือว่าเมล็ดพืชเหมือนกัน เมล็ดพันธุ์เหมือนกัน แต่เมล็ดพันธุ์นี้ไม่มีเชื้อไข มันตายแล้ว มันไม่เจริญงอกงามอีก มันต้องตายไป นี่มันเห็นสภาวะแบบนั้น

นั่นมันเป็นธาตุขันธ์ เห็นไหม คือเป็นเมล็ดพืช แต่เชื่อนั่นคือความรู้สึกของใจ ใจมันทำลายหมดแล้ว ทำลายหมดเลย ดับไฟในหัวใจทั้งหมด ดับความไม่เห็น ดับอวิชชา ดับความไม่เข้าใจ มัน

จะเข้าใจเรื่องชีวิต เข้าใจทุกอย่าง เข้าใจวิญญูะหมดนะ มันกว้างขวาง มันจะรับรู้วิญญูะทั้งหมดเลย มันเห็นสภาวะ

เพราะเวลาวิปัสสนาไปมันจะสาวถึงอดีตชาติ สาวเข้าไปถึงบุพเพนิวาสานุสติญาณ อดีตชาติ เห็นสภาวะการเกิดการดับ เห็นไหม นั่นนะในวิญญูะ มันเห็นสภาวะที่ซับซ้อนในวิญญูะ แล้วมันทำลายวิญญูะจนมันดับในปัจจุบัน เห็นไหม อนาคตก็ไม่ไป นี่ปัจจุบันธรรม ทำลายสิ้นจนปัจจุบันธรรมแล้วสิ้นสุดด้วยภาวนามยปัญญา ด้วยการประพฤติปฏิบัติ

ศีล สมาธิ ปัญญา ศีล เห็นไหม ศีลมีการประพฤติปฏิบัติ รักษาศีล มีสมาธิขึ้นมา ใจสงบ ขึ้นมาเป็นเอกัคคตาธรรม ปัญญาตัวนี้ ปัญญาภาวนามยปัญญา ปัญญาตัวนี้มันจะเกิดขึ้นมา ไม่ใช่ปัญญาของโลกเขา

ปัญญาของโลกเขาใช้ด้วยวิชาชีพ ใช้ด้วยสัญญา ใช้ด้วยสมองปรุงแต่งไป แต่ปัญญาในหัวใจ ปัญญาภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นมาจากใจดวงนี้มันย้อนกลับขึ้นมา แล้ววิปัสสนาแยกแยะ ความเห็นต่างๆ นะ ความเห็นที่มันจับสติปัญฐาน ๔ ถ้ามันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม นั่นคือเห็นงานของเรา นั่นคืองานชอบ

งานของโลกเขาไม่ชอบหรือก งานชั่วคราว สัมมาอาชีวะ ชีวิตนี้ การดำรงชีวิต เห็นไหม ชีวิตวิชาชีพ การจะปลูกสร้างสิ่งต่างๆ จะมโหฬารขนาดไหนมันก็เป็นวิชาชีพของเขา ทำแล้วชั่วคราวๆ ต้องมีการเสริมแต่ง มีการบำรุงรักษาตลอดไป

แต่งานการวิปัสสนา ปัญญาวิปัสสนานี้มันงานชอบ ชอบขึ้นมาว่าถ้ามันสิ้นสุดของงานอันนี้แล้ว มันจะทำให้อวิชชา ถ้าเมล็ดพันธุ์พืชนั้นตายไป เมล็ดพันธุ์พืช เชื้อของเมล็ดพันธุ์พืชนั้นตายไป แต่เมล็ดพันธุ์พืชก็อยู่จนสิ้นอายุขัยไปหมดสิ้นไป

นี่ดับไฟในหัวใจ หัวใจดวงนั้นจะไม่เร่าร้อน จะมีความสุข ทั้งๆ ที่โลกจะร้อนขนาดไหนนะ มันก็เข้าใจตามความร้อนของโลกเขา โลกเป็นแบบนี้ แล้วมันสลดสังเวชเข้ามาอีกนะ ธรรมสังเวชมันเกิด นี่โลกมันร้อนขนาดนี้ ทำไมคนเขาเพลิดเพลินอยู่ในโลกเขา ทำไมเขาไม่หาทางออก ถ้าหาทางออก ออกทางไหน? ออกทางความคิดของเรา ออกตามความเห็นของเรา

ความเห็นของโลก เห็นไหม คนที่อยากประพฤติปฏิบัติ คนที่เบื่อหน่ายโลก คนที่กิเลสซบ หัวใจจะหาทางออก แต่หาทางออกไม่เจอเพราะไม่เข้าใจเรื่องของภาวนามยปัญญา ไม่เข้าใจถึง

เรื่องอริยสัจ เรื่องทุกข์ เรื่องสมุทัย นิโรธ มรรค อยู่ในศาสนาพุทธของเรา แล้วพระก็ไม่สอนกันตรงนั้นนะ พระสอนแต่ทำบุญกุศล เพื่อบุญกุศล เพื่อไปสวรรค์เพื่อไปอะไร เพื่อนในวัฏฏะ

พระไม่สอนบอกว่าให้นั่งสมาธิไว้ ทำบุญร้อยหนพันหนไม่เท่ากับทำความสงบของใจหนึ่ง ทำความสงบของใจหนึ่งไม่เท่ากับศิลปวิสุทธิหนึ่ง ศิลปวิสุทธิ เห็นไหม แล้วสมาธิเกิดขึ้น ปัญญาเกิดขึ้น ปัญญาจากงานชอบ งานชอบชอบที่ไหน? ชอบที่ในกาย หัวใจ

งานในการรื้อค้นกาย หัวใจของเรา ใจของเรานี่รื้อค้นเข้ามา งานนี้สำคัญที่สุด งานข้างนอกงานฟังพาอาศัย ลูกหลานทำแทนเราก็ได้ เจ็บไข้ได้ป่วยแทนกันไม่ได้ ปัญญาเกิดแทนกันไม่ได้ จะชำระกิเลสแทนกันไม่ได้ ป้างจัดตั้ง รู้จำเพาะใจดวงนั้น ถ้าทำแทนได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องทำแทนเราหมด จะรื้อสัตว์ขนสัตว์ไปหมด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ชี้ทางไว้บอกแต่วิชาการไว้ บอกทฤษฎีไว้แล้วให้เราทำตาม

ถ้าเราทำตามทำถูกต้อง เห็นไหม มันก็เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ถ้าเราทำตามทำไม่ถูกต้องมันก็ตกไปอรรถกถาญาณุโยค กามสุขัลลิกานุโยคแล้วแต่ความเห็น ถ้าเห็นผิด เห็นความเห็นความพอใจก็เป็นกามสุขัลลิกานุโยค ทำแต่वाईมันออกอุญญๆ มันก็เป็นอรรถกถาญาณุโยค

แต่อรรถกถาญาณุโยคมันจะทุกข์ขนาดไหน มันต้องทุกข์ไปก่อน เพราะให้มันออกอุญญๆไว้ก่อน แล้วมันจะถอยลงมาก็เป็นมัชฌิมาพอดิ มัชฌิมาพอดิมันก็ชำระกิเลสพอดิ ชำระกิเลสพอดิเป็นผลงานของเรา งานชอบนี้งานในหัวใจอันนี้งานชอบ

ถ้าจะรื้อสัตว์ขนสัตว์เห็นไหม รื้อสัตว์ขนสัตว์ต้องรื้อเราก่อน เราเป็นสัตว์ตัวหนึ่ง สัตว์โลกเป็นสัตว์โลกทั้งหมด แต่สัตว์สำคัญคือสัตว์ตัวเรา เราเป็นสัตว์ตัวหนึ่ง ถ้าเรารื้อสัตว์ขนสัตว์ตัวเราได้ เราจะรื้อสัตว์ขนสัตว์ได้หมดเลย เราจะมีสะพาน เราจะมีทางเดิน เราจะมีวิชาการบอกเขา ชี้ทางให้เขา เขาเชื่อก็เป็นบุญของเขา เขาไม่เชื่อเราก็ไม่ขาดทุนเพราะเราไม่มีความน้อยเนื้อต่ำใจ ไม่มีสูงค่าในหัวใจดวงนั้นอยู่แล้ว

เพราะอวิชชาโดนทำลายแล้วจะไม่มีค่า เพิ่มค่าและค้อยค่าในหัวใจดวงนั้น บอกเขา เขาเชื่อก็เป็นบุญของเขา บุญของเขา เห็นไหม คนบอกก็ไม่ได้อะไรเลย เพราะไม่มีเสริมค่าอันนั้น ถึงไม่ตื่นไปกับโลกเขา บอกชี้โลกไปแล้วมันจะมีความสลัดใจ ปลงธรรมสังเวช เห็นโลกทุกข์ยากแล้วมันธรรมสังเวช มันสลัดหัวใจขึ้นมา นั่นธรรมสังเวช

กับเราไม่ใช่ธรรมสังเวช เราทุกข์ยาก เราทุกข์โศกเสียใจไป ทุกข์โศกแล้วยึดมันถึมันไป นี่มันต่างกัน โลกเป็นแบบนั้น ผู้ที่เห็นธรรมแล้วก็มีอยู่ในโลกเขา มันต้องร่างกายต้องรักษาไปเหมือนกัน

แต่หัวใจพ้นออกจากทุกข์นี้มันเป็นความสุขอย่างยิ่ง แล้วความสุขอันนี้หาได้ในหัวใจของเรา ไม่ต้องไปหาที่อื่น ความสุขที่จะหาที่อื่นหาได้ชั่วคราว ชั่วคราวเท่านั้น ประนเปรอกันชั่วคราว แต่ความสุขจริงอยู่ที่ใจของเรา แล้วอยู่กับเรา หาได้ทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์ ทุกคนมีโอกาส ทุกคนสร้างสมได้ในหัวใจของตัวเอง เอวัง